

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

ЛІСОВСЬКИЙ Петро Миколайович

УДК 1:316.4:130.121

**ФЕНОМЕНОЛОГІЯ МУДРОСТІ: ДУХОВНИЙ КАПІТАЛ
ПОСТСУЧАСНОСТІ
(СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародних відносин та міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин та лінгвістики Міжрегіональної академії управління персоналом, Міністерство освіти і науки.

Науковий консультант – доктор філософських наук, професор
Баранівський Василь Федорович,
ВНЗ «Національна академія управління»,
завідувач кафедри суспільних наук.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Остроухов Володимир Васильович,
Національна академія Служби
безпеки України,
завідувач кафедри філософії;

доктор філософських наук, професор
Козловець Микола Адамович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри філософії;

доктор філософських наук, професор
Розова Тамара Вікторівна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
професор кафедри філософії.

Захист відбудеться 30 червня 2016 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 28 травня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах інформаційного світу феноменологія мудрості є одним з найбільш актуальних об'єктів системного аналізу в соціальній філософії, оскільки духовний капітал особистості, групи, спільноти зумовлений цілою низкою причин філософсько-світоглядного, соціально-психологічного, суспільно-політичного, науково-теоретичного характеру, посилює розгляд різних станів його втілення: держави, країни, суспільства, системи їх взаємозв'язків і залежностей.

Вирішення проблеми духовного капіталу людини-творця є необхідною передумовою для філософського осягнення її гуманної природи. Тому саме духовний капітал мудрої людини стає особливо актуальним в переломні епохи, коли вичерпують себе усталені принципи людської життєдіяльності за умов нестабільності соціальних процесів. Відтак, переосмислення людського буття в новому історичному контексті постає нагальною проблемою сучасної цивілізації, в якій відбуваються трансформації духовних феноменів. За таких умов виникає дослідницька потреба в системному напрацюванні методологічно зваженого соціально-філософського аналізу феноменології мудрості, що дає змогу переосмислювати її ментально-ціннісний континум у сучасному соціумі.

Розгортання негативних тенденцій розвитку сучасного суспільства, включаючи соціальні конфлікти глобального характеру, виявляє прагнення людської спільноти, яка базується на розумінні смислів її безпекотворчого буття. Тому актуальним постає питання духовної безпеки, що створює ефективно діючу систему соціально-психологічного захисту в сучасному інформаційному суспільстві.

У філософській, соціологічній та психологічній літературі проблемам розмаїття духовних проявів у феноменології мудрості, що породжують людський капітал, присвячено чимало наукових доробок. Проте, деякі аспекти окресленої загальної проблеми певною мірою представлені у спеціальних наукових доробках. При цьому, цілісний соціально-філософський аналіз феноменології мудрості в постсучасності, який би розкрив її природний тренд, ментально-ціннісні механізми, цілеспрямованість модернізації суспільства (природа-людина-суспільство) як духовні конструкції антропологічних, онтологічних, гносеологічних та аксіологічних площин відсутній як у закордонному, так і у вітчизняному філософському осягненні.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що феноменологія мудрості є цариною генеологічних наук: природознавчих, соціальних, технічних та гуманітарних, які діалектично взаємопов'язані між собою як одне органічне ціле. Це набуває актуальності з огляду на такі вирішення проблеми. По-перше, опис пострадянських часів вичерпав себе, що вже не здатний певною мірою репрезентувати соціальну дійсність. Тому з'являються такі духовні феномени, що генерують новий тип соціальних зв'язків, які принципово не вписуються в концепції, що прагнуть їх теоретично і практично осягнути. Це пов'язано із сучасними глобальними інформаційними мережами як соціокультурними явищами. Відповідно, необхідно говорити про феноменологію мудрості як

якісне переосмислення людської діяльності, акцентуючи увагу на онтологічні виміри самого її буття. По-друге, немає підстав повністю покладатися на постмодернізм, оскільки він не є однорідним, виявляючи непослідовність у ставленні до модерну.

Саме в такому ракурсі постає актуальність теми даної роботи, а згадані труднощі лише спонукають до вирішення цієї проблеми через її духовний капітал у добротворчому процесі.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Системоутворювальне підґрунтя для духовного капіталу мудрості було закладено західною філософією в річищі філософії історії з XVIII – першої половини XIX ст. побудовою концепцій «духу народу» такими мислителями, як Дж. Віко, І. Кант, І. Гердер, Й. Фіхте, Л. Фейєрбах, Г. Гегель, в кінці XIX ст. – на початку XX ст. дослідження продовжуються у річищі традиції вивчення «психології народів», які започатковані з XVIII ст. Дж. Локком, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, і представлені вченням З. Баумана «індивідуалізоване суспільство», класичним напрямом теорії соціального конфлікту є наукові праці К. Маркса, Р. Дарендорфа, Г. Зіммеля. Значним вкладом є концепція духу А. Грамші, мозаїчна культура А. Моля, теорія комунікативної свідомості М. Бубера, Ю. Габермаса, К. Ясперса, ідеологізована свідомість К. Леві-Строса, Н. Лумана, нормативна культура та цивілізації О. Шпенглера, А. Тойнбі, ціннісна ментальність Р. Інґлгарта, Г. Клагеса, а також концепції «суспільства ризику» У. Бека. В розумінні духовного капіталу мудрості автор дисертації спирався на класичні теорії соціальної дії та раціональності М. Вебера, Т. Парсонса, а також соціального впливу Дж. Тернера.

В історії розвитку української духовної культури феномени особистості, держави та суспільства, дотичні до проблеми феноменології мудрості, розглядали Г. Сковорода, М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський та інші.

Серед сучасних українських дослідників, які тією чи іншою мірою досліджували дану проблему, можна назвати таких відомих вчених, як В. Андрущенко, В. Баранівський, В. Бех, М. Бойченко, В. Вашкевич, В. Воронкова, Е. Герасимова, М. Головка, Л. Губерський, О. Кивлюк, М. Козловець, В. Конверський, Н. Кочубей, А. Кравченко, В. Кремень, С. Крилова, С. Кримський, М. Курко, С. Куцепал, Я. Любивий, М. Михальченко, В. Муляр, І. Надольний, М. Недюха, М. Ожеван, О. Осетрова, В. Остроухов, М. Попович, Т. Розова, З. Самчук, П. Саух, Н. Скотна, Н. Хамітов, А. Ярошенко та інші.

Означеною проблематикою займалися такі сучасні вітчизняні та зарубіжні дослідники як С.М. Алійнікова, Н.Б. Отрешко, М.А. Слемнєв, М. Шелер, Ч. Тейлор, А. Хоннет, Р. Інґлгарт, Г. Клагес та інші.

Незважаючи на досить великий обсяг літератури, повноту і системність досліджень феноменології мудрості цю тему ніяк не можна вважати вичерпаною, тож необхідність концептуалізації даного аналізу в міждисциплінарному полі обумовили та визначили тему дисертації, її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження розроблене в рамках науково-дослідницької роботи кафедри міжнародних відносин та міжнародної інформації Міжрегіональної Академії управління персоналом, де вона й виконана, у межах науково-дослідної роботи Міжрегіональної Академії управління персоналом «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» на 2014–2018 рр. (номер державної реєстрації 0113U007698).

Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні вченої ради Міжрегіональної академії управління персоналом, протокол № 12 від 17 грудня 2015 року.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є здійснення системного аналізу феноменології мудрості в постсучасності, що презентує ментально-ціннісні пріоритети та імперативи на підставі її духовного капіталу.

Реалізація поставленої мети зумовила розв'язання таких **завдань**:

- здійснити аналіз і узагальнення підходів до визначення поняття «феноменологія мудрості»;
- встановити світоглядну формулу трансцендентного в духовному капіталі мудрості;
- розкрити структурну модель духовного капіталу та його інструментарію в аналізі феноменології мудрості;
- охарактеризувати суспільну риторичку як ментально-ціннісний ресурс мовної свідомості у феноменології мудрості;
- розкрити життєві імперативи мудрості в добу глобалізаційних процесів;
- обґрунтувати смисложиттєві настанови духовної безпеки у сучасному освітньому просторі;
- провести концептуальний аналіз національної ідеї у феноменології мудрості;
- виявити гуманізм у духовних актах мудрості українства;
- сформувати шляхетну конституцію особистості в духовному капіталі мудрості;
- дослідити аксіологічні перспективи в духовних актах мудрості українства.

Об'єктом дисертаційного дослідження є феноменологія мудрості та її соціокультурна обумовленість.

Предмет дослідження – ціннісно-сміслові пріоритети та імперативи духовного капіталу мудрості в постсучасності.

Методологічна база дослідження. В якості методології дослідження постає категоріальний апарат соціальної філософії, застосований для розкриття феноменології мудрості. Водночас реалізація мети та завдань дисертаційної роботи зумовила необхідність залучення таких засадничих філософських та загальнонаукових пізнавальних принципів, методів та підходів як принцип історизму, розвитку, методи аналізу, синтезу, описовий, порівняльний, синергетичний методи та системний підхід. Так, принцип історизму уможливив

осмислення матеріалу із урахуванням контексту історичної доби, з'ясування особливостей тлумачення й усвідомлення поняття «феноменологія мудрості» дослідниками у той чи інший період. На засадах аналітичного методу виокремлено та досліджено специфіку застосування різних підходів щодо феноменології мудрості як багатогранного утворення духовних феноменів. Метод синтезу використано в контексті соціально-філософського аналізу, реалізація якого дала змогу здійснити узагальнення результатів попередніх підходів. За допомогою описового методу розкривається сутність, структура та механізм феноменології мудрості. Порівняльний метод застосовано у загально-теоретичному розділі для порівняння концептуальних підходів дослідниками до розуміння проблеми феноменології мудрості. Синергетичний метод відіграв евристичну роль в аналізі нелінійних динамічних процесів розвитку духовного капіталу суспільства. Нарешті, виявлення належної послідовності наріжних проблем теми дослідження та їх послідовне з'ясування зумовили необхідність неухильного дотримання вимог системного підходу.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в розкритті якісних змін щодо ціннісно-сислового формату духовного капіталу мудрості в ХХ – ХХІ століттях на тлі докорінних трансформацій світового розвитку. Головне при цьому – системне переосмислення духовних пріоритетів та імперативів як ефективно діючих констант у феноменології мудрості. У результаті проведеного дослідження:

Вперше:

– розроблено та застосовано систематизований феноменологічний підхід до аналізу духовного капіталу мудрості. У процесі дослідження на підставі соціально-філософського аналізу поняття «мудрість» упорядковано його смислове і понятійне поля, виявлено його ціннісно-сислове навантаження у соціальному бутті людини, доведено, що низка допоміжної термінології – духовний капітал, мовна свідомість, творча особистість, владна інтенція, безпекотворення – дозволяє системно відобразити сутність мудрості;

– виявлено та проаналізовано духовні пріоритети рецепцій мудрості, кожний із яких містить у собі парадигмальну систему ціннісних орієнтирів у формі духовного капіталу; до найбільш ефективно діючих духовних констант феноменології мудрості віднесено: освіта, наука, виховання, безпекотворення, благодійність, гуманізм, владна інтенція;

– продемонстровано суспільну риторичку як генеративний ресурс мовної свідомості у феноменології мудрості, що є інтелектуальним різновидом культурно-духовної і ментально-аксіологічної власності, оскільки це не тільки спосіб передачі інформаційної думки, а ще й неповторний ораторський спосіб емоційно-інтелектуального мислення, своєрідний метод освоєння навколишньої дійсності;

– висвітлено смисложиттєві настанови духовної безпеки в сучасному освітньому просторі, що полягають в якісному рівні системи ментальних цінностей як засвоєння історичної пам'яті, соціального досвіду і формування на цій основі творчої особистості; при цьому важливим аспектом є рівень підтримки народом владної політики як концепту централізму, який значною

мірою залежить від авторитету інституцій влади в цілому, так і окремих персоналій зокрема;

– прогнозовано розвиток українства в сучасних міжнародних відносинах як інноваційний прогрес суспільства, в якому акцентується увага не лише на нанотехнології, а на ноотехнології, що є новим еволюційним етапом соціальних зв'язків, оскільки постіндустріальне суспільство поступово вичерпує природні ресурси.

Уточнено:

– концептуально оформлена теза, що ідейним пріоритетом мудрості українського народу є національна ідея, в якій виявлено структуротворчу роль конструктивної моделі «нації», показано концепт етнічності українства як світового співтовариства, що в сучасну епоху послаблює значущість та звичні функції національної держави як вільного вибору етнічного та національного в сучасну епоху глобалізації;

– функціональний аспект ефективно діючих духовних констант в рецепціях мудрості, до яких відносяться: толерантність, відповідальність, інтелект, совість, мораль, освіта, наука, виховання, превентивна безпека та інші;

– перспективи розвитку гуманістичних ідей як ціннісно-сміслового формату мудрості в сучасній європейській освіті.

Набуло подальшого розвитку:

– встановлення ментально-ціннісних змін і характеру соціокультурних інновацій для духовного капіталу мудрості. Виявлено, що сучасною платформою гуманізму як духовною силою мудрості українства, яка здатна давати відповіді викликам глобалізації, є інноваційне суспільство знань, що повинно здійснюватись в межах діапазону: інновації-традиції, модифікації-можливості на підставі інтеграційної взаємодії влади, політико-правових структур в новому законодавчому інформаційному полі, електорату, бізнесу, що узгодженим чином мають визначити точки прикладання спільних зусиль у світовому процесі постсучасності;

– досліджено проблему цивілізацій як концентричного кола мудрості, яка артикулює філософські виміри духовної безпеки як культурного феномену в його унікальній цілісності, що визначає сталість цієї соціальної інституції.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Теоретичні узагальнення дисертаційного дослідження можуть бути використані при створенні нормативних курсів та спецкурсів з соціальної філософії, філософії історії, політології, соціології, психології та інших дисциплін. Отримані результати дозволяють більш різнобічно зрозуміти феноменологію мудрості. Теоретичний матеріал може слугувати відправною точкою для подальшого аналізу духовних аспектів феноменологічної проблематики мудрості в сучасному суспільстві.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною дослідницькою роботою, що здійснювалась автором протягом 2010–2015 років. Результати дисертаційного дослідження, що репрезентуються положеннями наукової новизни та висновками, одержані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри міжнародних відносин та міжнародної інформації Міжрегіональної Академії управління персоналом, а також під час виступів на міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових і науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах. Серед них – Міжнародна науково-практична конференція «Безпекотворення: питання теорії і практики та правові аспекти» (Київ, 21 квітня 2010 р.); Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Сучасна парадигма формування професіоналізму майбутніх фахівців» (Переяслав-Хмельницький, 20–21 квітня 2011 р.); III Міжнародна наукова конференція для студентів, аспірантів, науковців «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (Суми, 26–29 квітня 2010 р.); Міжнародна наукова конференція «Традиція і культура. Прекрасне у духовному потенціалі людства» (Київ, 11–12 червня 2010 р.); X ювілейна науково-практична конференція «Україна у стані перманентного вибору: духовно-культурні, соціально-економічні та політико-правові стратегії» (Київ, 2010 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів, науковців «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (Суми, 27–30 квітня 2011 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Соціальна робота на межі тисячоліть: концепції, технології, стратегії» (Київ, 29 квітня 2011 р.); III Міжнародна науково-теоретична конференція «Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності» (Житомир, 19–20 травня 2011 р.); Всеукраїнський круглий стіл «Психолого-педагогічне забезпечення соціальної мобільності сучасної молоді: реалії та перспективи» (Київ, 14 березня 2012 р.); V Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів, науковців «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (Суми, 26–28 квітня 2012 р.); XII науково-практична конференція «Особистість, суспільство, держава: розуміння свободи і відповідальності» (Київ, 17 травня 2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Новітні освітні технології в контексті сучасних глобалізаційних та інтеграційних процесів» (Київ, 10 жовтня 2012 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Евристичний потенціал мислення людини в інформаційному світі» (Київ, 13 листопада 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Варіації модерну та модернізації: український соціум в контексті глобальних процесів» (Київ, 28–29 листопада 2013 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Україна в контексті світової цивілізації: традиції і сучасність» (Київ, 29 листопада 2012 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція «Україна як геополітична реальність: політика, економіка, право, духовність» (Київ, 21 березня 2013 р.); VI Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів, науковців «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (Суми, 29–31 травня 2013 р.); Пятая международная научная конференция «Гендер и проблемы коммуникативного поведения» (Беларусь, Новополоцк, 31 октября–01 ноября 2013 г.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Правова держава: досвід, можливості, механізми формування в сучасній

Україні (Київ, 24 квітня 2014 р.); X Всеукраїнська науково-практична конференція «Становлення та розвиток української державності: історія, сучасність, зарубіжний досвід» (Київ, 6 листопада 2014 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Управління бізнесом в умовах глобальної нестабільності» (Київ, 26 березня 2015 р.); XI Międzynarodowa naukowo-praktyczna konferencja «Naukowa przestrzen Europy – 2015» (Poland, Przemysl, 07–15 kwietnia 2015 r.); II Международная научно-практическая конференция «Актуальные проблемы международных отношений и дипломатии (1918 г. – начало XXI в.)» (Беларусь, Витебск, 23–24 апреля 2015 г.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні дослідження суспільних наук – 2015» (Київ, 14–15 травня 2015 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Модернізація соціогуманітарного простору: історичний досвід, виклики та перспективи» (Вінниця–Житомир, 14–15 травня 2015 р.); XI міжнародна конференція «Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодні, майбутнє» (Київ, 12 червня 2015 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Модернізація України: проблеми та технології успішності (питання економіки, права, соціології, освіти і культури)» (Київ, 12 листопада 2015 р.).

Матеріали дослідження використано під час написання автором навчальних посібників, рекомендованих вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом: «Інтелектуалознавство» – навчальний посібник / за заг. ред. Курка М.Н. – Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2014. – 367 с.; «Персонологія: специфіка, структура, механізм» – навчальний посібник. – Київ : ДП «Видавничий Дім «Персонал», 2015. – 420 с.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в 58 публікаціях, з яких 1 – одноосібна монографія «Феноменологія мудрості: духовні пріоритети та імперативи (соціально-філософський контекст) та 26 одноосібних статей у наукових фахових виданнях (з них 4 – в закордонних наукових виданнях та виданнях, які входять до міжнародних науково-метричних баз), 31 – в інших наукових виданнях, матеріали конференцій.

Кандидатська дисертація «Феномен маніпуляції свідомістю: сутність, структура, механізм у сучасному суспільстві (соціально-філософський аналіз)» була захищена у 2009 році, її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура та обсяг дисертації. Відповідно до мети і завдань, дисертація складається із вступу, п'яти розділів, кожен з яких поділений на підрозділи з відповідними висновками, загальних висновків та списку використаних джерел (364 позиції, з них 83 іноземною мовою). Загальний обсяг роботи становить 404 сторінки, основний – 372 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження феноменології мудрості у системі духовного капіталу постсучасності, висвітлено ступінь наукової розробки питання феноменології мудрості, показано зв'язок теми дисертації з науковими програмами, сформульована мета, завдання, об'єкт, предмет і

методи дослідження, вказана наукова новизна, теоретичне і практичне значення роботи, особистий внесок автора, відображені апробації і публікації основних результатів дисертаційного дослідження.

Перший розділ – «Феноменологія мудрості як предмет соціально-філософської рефлексії» – присвячений аналізу історичного процесу феноменології мудрості в системі духовного капіталу, що надає світоглядної, пріоритетної і критеріальної прозорості історичним явищам та сучасним соціальним реаліям.

У підрозділі 1.1. «Історичні витоки та визначення поняття «феноменологія мудрості» висвітлено історичний процес формування феноменології мудрості, при цьому розкрито зміст категорій «мудрість» та «феноменологія», які є базовою основою ключового поняття дослідження «феноменологія мудрості». Мудрість, на думку автора, постає специфічною платформою як природний тренд у духовному конструкті онтологічних, гносеологічних та аксіологічних площин розвитку особистості, держави та суспільства.

Щодо визначення поняття «мудрість», автор в першу чергу спирається на традиції стародавніх світів, серед яких передують вчення давньогрецьких мислителів Піфагора, Сократа, Платона, Аристотеля, Діогена та ідеї раннього християнства, що з'явилися в другій половині I – середині II століття як світової релігії римських мислителів, зокрема, Цицерона, що концептуалізують модель морально-правового порядку. Крім того, акцентовано увагу на історичну епоху життя таких відомих мудреців і пророків VIII–III ст. до н.е. (період «осьового часу»): Конфуція і Лао-Цзи в Китаї, Будди в Індії, Заратустри в Персії, стародавніх пророків Ілії, Ісайї, Ієрамії в Палестині, Гомера, Геракліта тощо. Саме «осьовий час» породив світові релігії, філософію мудрості, сформував уявлення про людство, його цінності та ідеали.

За цих умов головною темою філософствування давніх мудреців був світ як єдине, упорядковане ціле, як «космос», наділений розумом і душею. Хоча мислителі в пошуках порядку нерідко звертались до Бога, «природна організація порядку» вважалась саме тією домінантою, що впорядковує духовний капітал як основу мудрості. Тому, в систематизованому вигляді цю ідею вперше оприлюднили давньогрецькі філософи.

Відзначено, що нагальну роль відіграє мудрість Конфуція (II ст. до н.е.), за яким людина здатна вдосконалювати світ шляхом самовдосконалення та здійснення внутрішньої гармонії і цілісності у собі.

Простежується, що значний внесок соціально-філософської думки щодо феноменології мудрості був створений в епоху Просвітництва, в якому вперше розглядаються питання про інтелектуальні можливості як духовної сили людини. Це, насамперед, Дж. Локк, Т. Гоббс, А. Сміт, Дж. Міль – в Англії; Ш.-Л. Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж. Руссо, А. де Токвіль – у Франції.

Розглянута наукова цілісність феноменології як системної сукупності духовних феноменів, що здатна трансформувати ефірно субстанційні дії у різновид пізнавальної діяльності людини, виявлена концепція проактивності

Гуссерля, а також використовується феноменологічна методологія Гайдеггера для досягнення ірраціоналістичного напрямку та метафізичної картини світу.

Оскільки в 60-ті роки минулого століття на новий рівень наукового пізнання вийшла феноменологічна соціальна філософія та філософія історії, автор посилається на феноменологію як наукову цінність матриці онтологічно різних позицій. Відзначено роботи сучасних українських і білоруських авторів, які присвячені феноменології мудрості.

Крім того, розглянуто, що саме мудрість народу становить духовну субстанцію історичного процесу, до якого належить рух, мінливість, простір, час та сталість. Застосовано субстанційний аналіз до розробки теорії феноменології мудрості, в якому вивчення біосоціального еволюціонізму духовного капіталу мудрості людини спонукає до загальних уявлень про розвиток органічного світу, виокремлено дві важливі концепції – монофілізм як виникнення організмів від загального пращура та поліфілізм як виникнення нових таксонів від певних пращурських форм.

Стверджено, що розвиток природознавства сприяє зміцненню людської віри в силу розуму, що передує новим філософським *ідеям феноменального вияву мудрості* у феноменології мудрості як якості в переосмисленні життєвих горизонтів світу. При цьому висвітлено проблему часу і простору в духовному капіталі мудрості як апріорних форм людського пізнання (творчої уяви).

У підрозділі 1.2. «Світоглядні основи духовного капіталу мудрості» зазначено, що антропоморфізація є невиокремленість людиною себе з природи, ототожнення себе з природою як діалектично одним органічним цілим. При цьому міф – це констатація його значних функціонально-інструментальних ресурсів, визнання наявності значної кількості прихованих у ньому характерних властивостей, що здатні істотно потенціювати в навколишній світ, з яким міфологізований об'єкт взаємодіє у духовному арсеналі мудрості. Дисертантом показано співвідношення надприродного та природного, в якому надприродне субстанціюється на духовну сутність, що протистоїть емпірично досягнутому, чуттєво сприйманному світові.

Як свідчить історія, цей процес розпочався у VIII – III сторіччях до н.е. як періоду розвитку людського самоусвідомлення та появи трансцендентної релігії як атрибуту Бога.

Простежено розвиток ідеї трансцендентного у працях представників релігійного екзистенціалізму (К. Ясперс, Г. Марсель, М. Бубер, М. Бердяєв) та працях представників сучасної християнської філософії антропології – М. Шелера, Г. Плеснера, згідно яких сфера абсолютного буття необхідно існує для свідомості людини, вкоріненої в божественній реальності.

Виявлено, що духовні практики західної філантропії беруть свої витoki в етичних цінностях античності та раннього християнства (як «любов до людства»).

У підрозділі 1.3. «Основні критерії оцінки в феноменальних реценціях мудрості» розглянуто критерій моральності як відчуття гідності людини, принцип справедливості як етичний імператив. Акцентовано увагу на визначенні толерантності як матриці в духовному капіталі мудрості, яка

регулює соціокультурні відносини між людьми, толерантність постає динамічною світоглядною універсалиєю.

Сформовано духовний вимір життя: національної свідомості, мови, культури тощо. Виявлено, що для нації як етносоціальної спільноти характерні стійкі внутрішні зв'язки, які об'єднують індивідів у суспільній системі. При цьому кожна особистість розглядається як реальний носій відповідних зв'язків і особливостей спільноти, що отримує національну визначеність.

Визначено культуру як спосіб здійснення людського буття, що окреслює сукупність знаково-символічних систем у вигляді способів сприйняття, мислення, а також за допомогою знань.

Обґрунтовано, що медіа постає генеративним носієм комунікативних процесів як інструмент просторових і часових вимірів постсучасності, чим і забезпечує людську сутність від розмаїття соціальних спекуляцій. Стверджено, що правова палітра в сучасному безпекотворенні здійснює ефективно діючу законодавчу інформаційну базу.

Зроблено висновок, що серед існуючих класифікацій духовних пріоритетів немає такої, яка б відповідала в повному обсязі вивченню феноменології мудрості. Наявність численних класифікацій вказує на такі їх визначальні критерії як мова, освіта, культура та на нагальність проблеми і бажання створити теоретичне підґрунтя для її просування.

Другий розділ – «Методологічний аналіз феноменології мудрості в структурі духовного капіталу» – присвячений структурній моделі духовного капіталу та його теоретико-методологічному інструментарію в аналізі феноменології мудрості.

У підрозділі 2.1. «Гносеологічна та епістемологічна картина знання в системному аналізі мудрості» використана епістемологія як історична сукупність знання, що визначає можливості становлення свідомості і культури в конкретно-історичний період. У цьому сенсі актуалізовано аспект концептуальних матриць наукової теорії, що є відповідним синтезом знань у феноменології мудрості.

Особливу увагу звернуто на працю Томаса Куна «Коперніканська революція», що ґрунтовно висвітлює сутність міжпарадигмальних розбіжностей щодо пізнавальних цілей і цінностей. Цей смисл вказує на парадигму як метод вибору об'єкта дослідження і пояснення сукупності фактів, що є у формі обґрунтованих принципів і законів, які утворюють несуперечливу концепцію. Така парадигма відзеркалює ієрархізацію проблематики та визначає пріоритетність методологічних основ та їх методів наукового пізнання.

Підкреслено, що парадигмою наукових знань у феноменології мудрості варто вважати сукупність теоретичних стандартів ціннісних критеріїв та світоглядних настанов шляхетної конституції особистості, що набуває істинного знання як Духу добротворчості.

Використано дослідницький інструментарій у феноменології мудрості, в якому ефективно діючим потенціалом в системі духовного капіталу постсучасності володіють міждисциплінарність, полідисциплінарність та трансдисциплінарність. При цьому міждисциплінарність означає кооперацію

розмаїття наукових сфер і циркуляцію спільних понять для усвідомлення об'єкта. Полідисциплінарність передбачає одночасне з'ясування сутності об'єкта кількома дисциплінами. Трансдисциплінарність характеризує наукові дослідження, що виходять за межі конкретних дисциплін. При цьому використовується однакова термінологія, що є продукуванням несумісних методологічних стандартів і нетотожних пізнавальних цінностей, оскільки об'єктивність знання – найважливіша ознака наукової епістемології, що відкриває нові предметні світи у майбутньому.

Засвідчено активну працю інтелекту, що втілює людське мислення та пізнання, в якому знання визначає форму існування і систематизацію результатів пізнавальної діяльності.

Означено, що знання в постсучасності є однією з форм перерозподілу інтелектуальних і професійних ресурсів, що формують глобальні параметри морально-правового порядку.

У підрозділі 2.2. «Феноменологія мудрості як якість в духовному світі людської діяльності» визначено концепцію істини як ступінь корисності, ефективності, практичної виправданості, знання, згідно якої такі знання розглядаються в якості інтелектуальних засобів, інструментів, моделей, що забезпечують оптимальність людських взаємодій зі світом. Тому істина постає як інтелектуальна багаторівнева діяльність, унаслідок якої утримуються надійні засоби та інструменти життєво мудрому самоздійсненню.

Підкреслено, що істина як якісна характеристика людських інтелектуальних конструкцій поглиблює сприйняття дійсності. Такий гносеологічний ідеал пізнання передбачає завершену повноту знань. В дійсності, ні ідеального, ні еталонного завершеного не існує, а існують часткові, фрагментарні елементи можливої чи бажаної повноти. Тому істина наявна саме в реальному пізнанні, що суттєво для феноменології мудрості в її духовних вимірах постсучасності. За цих умов реальні ознаки істини (сталій елемент пізнання, його мінливість, практична виправданість, нормативна спрямованість до ідеалу) утворюють царину, насамперед, наукових знань. При цьому, засвідчено достовірність гносеологічного інтересу, що містить духовний момент істини як мотивації людини до активних дій у розвитку наукового пізнання і виправданий раціонально аргументований, логічно виважений та помірковано завершений самопошук істини в постсучасності.

У підрозділі 2.3. «Креативність творчої особистості в царині феноменології мудрості» пріоритетне значення має системний метод поруч із порівняльно-історичним, емпіричним, індуктивним, структурно-функціональним методами. Крім того, використано такий креативний підхід як духовна мобільність, оскільки передумови розвитку людини пов'язані з її творчими можливостями і здібностями, що сукупно визначають креативність. Для такої творчої особистості характерний дивергентний стиль мислення, ознаками якого є: швидкість (оперативність); оригінальність як здатність суб'єкта продукувати незвичні, віддалені асоціації; гнучкість як спроможність особистості виявити основні та нові властивості об'єкта запрошувати новітні способи їх використання; складність як здатність людини виробляти

різноманітні ідеї в нерегламентованій ситуації. Означено, що креативність – це природний процес, породжений нагальною потребою людини-творця у зніманні внутрішньої напруги, а саме: релаксації внутрішнього стану поведінки в ситуації невизначеності. Така рефлексивність та цілеспрямованість (інтенціональність) допомагає реально змінювати середовище і феноменально володіти засобами трансформації та реорганізації.

У креативному підході визначено механізм соціальної мобільності як вірогідність рухливості та рішучості. У цьому контексті П.А. Сорокін розумів мобільність як перехід індивіда, соціального об'єкта чи цінності з одного соціального рівня на інший. Розглянуто, що за умови розгляду соціальної структури як системи соціальних статусів та ролей соціальна мобільність постає як перехід індивідів та груп з одного статусу/ролі до іншого (іншої). Крім того, виокремлено: 1) внутрішньогенераційну (інтрагенераційну) мобільність, яка охоплює рух індивідів і груп у межах однієї генерації, тобто протягом усього їх власного життя; 2) міжгенераційну (інтергенераційну) мобільність, яка фіксує рух індивідів і рух з урахуванням їх належності до різних генерацій (про статуси, ролі батьків і дітей). З'ясовано, що для сучасного суспільства ксенофобські прояви, етнічні конфлікти, конфесійні розбіжності і політичні «розбрати» є суттєвими перешкодами на шляху досягнення успіху соціальної мобільності. Констатовано, що для подолання цих явищ необхідна духовна практика дискурсу в комунікативних відносинах, що включає суспільне узгодження, консенсус, діалог тощо, а також розширювати логіко-семантичне поле мислення як феноменальної якості в життєвих імперативах мудрості. Отже, креативність як соціальна інновація у постсучасності повинна передбачати єдиний діалектично взаємодіючий ірраціонально-раціональний проект у духовних актах мудрості, в яких необхідно благодійно використовувати інтелектуальні ресурси.

Третій розділ – «Багатогранна цілісність феноменології мудрості» – містить аналіз феноменології мудрості як пріоритетної цілісності в соціокультурній обумовленості її духовного капіталу.

У підрозділі 3.1. «Ціннісна парадигма духовного капіталу мудрості» обґрунтовано актуальні аспекти національного капіталу, зокрема, духовні джерела, рушійні сили тощо. Розглянуто суспільний ідеал як духовний прояв мудрості, в якому на підставі соціальних потреб та інтересів формуються ідеали особистості, які модифікуються у власні потреби, інтереси, цінності та мотиви поведінки за власним духом. При цьому шлях пролягає через рефлексію, самоаналіз, самовиховання, самовдосконалення, забезпечення діалектичної органічної єдності принципів і реальних дій, поставлених цілей і повсякденного способу мудрого життя.

Помічено, що цінність як джерело протиріч та соціальної напруги конструктивно мобілізує до активного освоєння духовних дій, оскільки сучасне суспільство як динамічна система постійно саморозвивається, саморегулюється, оновлюється змінами, які відбуваються в економічній, соціальній, політичній, інформаційній сферах як духовної потреби і поведінки мудрих людей. Саме духовний капітал мудрості надає цілісного прояву в

змінах ідей, ціннісних орієнтирів, життєвих настанов і норм у поведінці мудрих людей, що детермінує, зокрема, суперечності в існуючих цінностях, оскільки ніщо так не визначає зміст сучасного суспільства як риторика мудрого слова.

Озвучено, що будь-які прояви людської діяльності в конкретному соціумі представляють культуру, навіть у злочинності, наркоманії, тіньовій економіці тощо, що заслуговує терміну «антикультура», але залишається неподільним явищем відповідної культури, характеризуючи культурний рівень соціуму.

Підкреслено, що в християнській культурі значна кількість з проявів людської тілесності були обмежені, тому у сфері сучасної культури не існує певних «табу», а в силу цього – не позначені відносні кордони людського образу, перетинаючи котрі людина ризикує втратити цей образ.

Здійснено авторське спостереження щодо відсутності правового регулювання певних аспектів біотичної сфери в системі правової культури. При цьому вбачається, що саме від довершеності цього біотичного закону, дієвості, вивіреності за міжнародними та європейськими біоетичними стандартами, залежить ефективність функціонування галузі біоетичного права. Визначено рушійні сили динаміки правової культури в постсучасності, в якості яких виступають протиріччя між правовою культурою і владою, між правовою культурою і особистістю.

Зазначене дозволило показати, що поняття «церква» не має певного уніфікованого смислового наповнення в силу різноманітного спектру семантичних значень. Підкреслено, що у країнах, де традиційно вкорінені національні релігії (синтоїзм – в Японії, конфуціанство та даосизм – у Китаї, іудаїзм – в Ізраїлі, індуїзм та джайнізм – в Індії), церкви відповідної конфесійної приналежності також є національними. Визначено, що національне православ'я містить у собі переважну більшість помісних православних церков як традиційного ідеалу духовного життя.

Крім того, сучасне українське православ'я хоча і зберігає за собою провідні традиційні позиції серед інших релігійних конфесій, однак його очевидний і латентний вплив на громадську думку має різносторонній характер. Такі її риси як соціальний та духовний традиціоналізм і специфічний аскетизм, які значною мірою сформувалися ще у XVI–XVII сторіччях, продовжують зберігати свою вагомість в постсучасності.

Ці та інші об'єктивно існуючі сучасні обставини органічно вплітаються в православно богословські концепції, що в інтерпретації відповідних проблем відзначають їх діалектичну взаємозв'язаність, масштабність, неординарність, неможливість вирішення їх окремими державами чи регіонами. Акцентовано, що сучасні проблеми православні богослови пояснюють тим, що вони зрозумілі всім людям, а реалізація цих задумів в інтересах цього людства розкриває мудрість Бога, що втілюється в земні ідеали людини, відображає волю Бога щодо здійснення людиною колективних задумів з метою покращення земного буття. Саме такі положення відзначають гостроту сучасної ситуації.

У підрозділі 3.2. «Суспільна риторика як генеративний ресурс мовної свідомості у феноменології мудрості» розкрито історичні виміри змісту мовної свідомості, в якій найближчими «родичами» старослов'янської мови

вважаються, поруч з македонською, болгарська, сербська, хорватська та словенська мови.

Показано, що згідно з теорією комунікативної дії явища мовної свідомості мають як легітимність, так і латентність у постсучасності. При цьому, увиразнено окремі суспільні принципи мовної свідомості (принципи правопорядку та моралі) як спільні для модерних суспільств.

У цьому змісті підкреслено, що суспільна риторика в постсучасності укорінена в комунікативній повсякденній практиці, в якій нові генерації людей набувають генералізованих здатностей до мовної дії. Внаслідок цього відбувається певна гармонізація між індивідуальними істеріями та колективними формами життя у мовній свідомості, яка створює, перевіряє і відбирає такі найпридатніші для суб'єктів комунікативної дії засоби тлумачення в їх духовному ресурсі, як: соціальні цінності та норми, настанови, компетенції, способи сприйняття й ідентичності.

Схвалено, що підвалинами мовної свідомості у феноменології мудрості виступають дві основні форми повсякденної комунікації – комунікативна дія та дискурс на засадах суспільної риторики, оскільки участь у дискурсі вимагає вживання мовних висловлювань у чітко логічних міркуваннях. Це вможливило діалогічно-аргументовану перевірку суперечливих домагань значущості стверджувальних та нормативних висловлювань для досягнення загальнозначущого консенсусу між персональними суб'єктами.

Зазначено генеруючий метод соціальних практик, що об'єктивно набуває мовної впорядкованості у життєвих ресурсах. У теоретичному синтезі розкрито роль активності суб'єкта в його соціальних практиках комунікативно-структурованого характеру, оскільки мовна свідомість є не лише засіб спілкування між людьми, а й механізм консолідації нації.

У цьому змісті національна міфологема мовної свідомості базується на визначальних для етнічної спільноти українства атрибутах: 1) груповій власній назві; 2) міфів про спільних предків; 3) спільній історичній пам'яті; 4) фундаментальних елементах спільної культури; 5) комунікативному зв'язку з рідним краєм. Стверджено, що міфологема має інтелектуальну особливість ідеального утворення, оскільки діалектично пов'язує духовні константи національної культури (зокрема, архетипи, пам'ять та ментальність) як світоглядної етносинтезуючої основи мовної свідомості. Автор інтерпретує пам'ять у феноменології мудрості як здатність мовної свідомості зберігати, накопичувати, відтворювати та інтегрувати досвід, знання і вміння, оскільки архетипна спадкоємність пам'яті є стійкою і не піддається аргументаційно-рефлексійній обробці. Такий парадигмальний код мовної свідомості значною мірою забезпечує духовну самодостатність у мудрості українства.

Актуалізовано системний аналіз суб'єкту влади як використання методологічних здобутків суспільної риторики, що дозволяє осмислити й охарактеризувати його евристичний потенціал як здатності до постійної перебудови своєї внутрішньої структури та характеру функціонування відповідно до зміни умов зовнішнього і внутрішнього середовища. В результаті цього самоорганізуються нові структури суб'єкту влади: суспільно-політичні

норми, цінності тощо і поступово зростають панівні параметри соціального порядку, що регулює мікрорівень суб'єкту влади.

Простежено, що владна свобода в суспільній риториці є духовною природою права, оскільки закон твориться саме духом, в яких би умовах не знаходилось тіло. При цьому світ владної свободи є світ самовизначення та самореалізації людського духу, в якому силова воля актуалізує знання, надає евристичному потенціалу суб'єкта форму владних потенцій. Саме воля є відображенням природного прагнення мудрої людини до саморегуляції, до практичної життєдіяльності у відповідності з гуманною природою людини.

У підрозділі 3.3. «Національна ідея як духовний пріоритет мудрості» осягнуто потребу та цінність національної ідеї, обумовленої її спонукально-об'єднавчими можливостями як важливий критерій доцільності генерування, ієрархізації та систематизації на рівні інтелектуальних практик. Теоретико-концептуальному формату національної ідеї притаманні, переважно, дифузні та дисперсні ознаки, оскільки стверджено її складний морфогенетичний феномен як власну історію становлення, політичні й етнонаціональні особливості та стратегії розвитку. Зазначено, що національна ідея визнає пріоритет національних інтересів та політичної волі українських громадян як ідеальний образ буття нації, у якій поєднуються історична пам'ять, традиції, уявлення про добро і щастя. Зауважено, що в першій третині ХХ ст. важливим напрямком творчості В. Липинського та Д. Донцова була ідея української державності. За логікою В. Липинського об'єднати націю ідеєю повної незалежності та свободи може лише та частина нації, яка цю ідею розуміє, сприйняла і здатна поширювати в народні маси, оскільки такою інтелектуальною елітою нації повинно бути українське панство (шляхта) за умови зречення «російської», «польської» чи іншої іноземної орієнтації й за умови співпраці з українським персональним суб'єктом (зокрема, хліборобним виробником).

Як свідчить історія, поняття «українська ідея» першим запровадив Пантелеймон Куліш, який вкладав сутність ідентичності до свого власного народу, його віри, традицій та культури. Перший етап соціально-філософського осмислення української ідеї сягає кінця ХІХ ст., другий – припадає на часи революції 1917–1920 років, а становлення третього детермінував суспільно-політичний рух з метою національної суверенізації наприкінці 80-х років минулого століття. З того часу важливого значення набула структуризація змісту впровадження, легітимації національної ідеї. Доведено, що національна ідея є філософією цілепокладання нації в її основних визначальних екзистенціалах, які артикують духовні пріоритети в ключових сферах: світоглядній, теологічній, онтологічній, аксіологічній тощо. Розкрито теологічний підхід до зазначеного аналізу вітчизняним філософом Мирославом Поповичем, на переконання якого національна ідея повинна бути конструктивною, мати реалістичні цілі та спиратися на ефективні соціальні технології їх досягнення.

Проведений аналіз виявив в духовному арсеналі мудрості ціннісну та раціональну моделі обґрунтування національної ідеї як реалізації фундаментальних для самоідентифікації людини цінностей – свободи, гідності,

справедливості тощо. В силу цього сучасна ідейно-світоглядна матриця мудрості здатна віднаходити загальнонаціональні духовні орієнтири з метою консолідації європейської інтелектуальності в постсучасності.

Четвертий розділ – «Освіта, наука та виховання як духовно діючі константи в процесі сучасного розвитку суспільства» – присвячений ціннісно-смісловим аспектам освіти, науки та виховання як пріоритетних констант, на яких ґрунтується духовний капітал постсучасності.

У підрозділі 4.1. «Освіта, наука та виховання як система знань у сучасному безпекотворенні» розглянуто актуальну систему знань як феноменологічну якість духовного простору сучасної людини, якими є освіта, наука та виховання. Акцентовано, що освіта є тим духовним продуктом, який передається від поколінь до поколінь і тісно переплітається з науковою парадигмою, що є підставою історично-визначених типів раціональності у сучасному безпекотворенні особистості, держави та суспільства, при цьому зазначено пізнавальну інтенцію як риторики істинних знань. У цьому смислому пошуку стиль мислення, понятійно-категорійна побудова – це інструменти впливу на наукову діяльність в апріорних формах пізнання.

Стверджено, що зростання ролі освіти у формуванні позитивних особистісних якостей громадян можливе за умови відповідного аксіологічного спрямування навчально-виховного процесу. Виходячи із стану особистості, неоднорідних соціокультурних впливів на неї, спрямованість освітянського процесу є духовним надбанням у творчій діяльності особистості.

Підкреслено, що ґносеологічні алгоритми та програми пізнання в системі знань покладені як теоретична основа освітнього та наукового прогресу. Крім того, автор доводить, що завдяки вихованню як звернення до національних особистісних цінностей, особистість, соціальна група та соціальна спільнота викристалізовує динамічну світоглядну універсальність як багатовимірності, що проявляється у психологічних, політичних, правових, моральних, етнічних, релігійних аспектах постсучасності.

У підрозділі 4.2. «Смисложиттєві настанови духовної безпеки у сучасному освітньому просторі» розкрито освіту, яка перетворюється на референтну сферу суспільного життя, на його креативну складову, що транслює соціальний досвід, зберігає та примножує історичну пам'ять, передає нащадкам духовну силу та продукує нові ідеї, методики, технології.

Досліджено, що концептуальна система духовної безпеки соціокультурно обумовлена потребами та інтересами, в яких ефективна діяльність в нових соціальних умовах визначається критерієм істини як гуманної риторичної майстерності.

Підкреслено, що безперервна освіта сприяє розгортанню інноваційних соціокультурних проектів, у процесі яких формується духовна безпека. При цьому проаналізовано, що саме таким новим модернізаційним проектом для сучасного українського суспільства є поширення громадянської освіти як інтегрованої галузі соціогуманітарних знань. В силу цього проявляється низка суперечностей: з одного боку, прослідковується усвідомлення необхідності руху до прозорості, діалогу, а також перетворення освіти на значимий

соціальний фактор розбудови державності, розвитку духовного капіталу, та з іншого боку, має місце своєрідного «вакуумного» здійснення інновацій у освітніх реформах, спричинених неефективними та формальними підходами щодо модернізаційних освітніх проектів.

У підрозділі 4.3. «Перспективи розвитку гуманістичних ідей вищої освіти як духовного осмислення в життєвій мудрості» розглянуто сучасну добу інформаційних перетворень, в якій постає актуальність гуманізації вищої освіти. Стверджується, що основне завдання вищої освіти полягає в пошуку методологічних основ істини як осягнення гуманістичної ідеї суспільної дійсності. Акцентується увага на інтелектуальну свідомість мудрої людини, що здатна уникати незначних життєвих помилок, оскільки важливого значення набуває моральна складова. Надається моральне становлення і раціональне вдосконалення особистості в європейському освітньому просторі на прикладі німецької та французької освітніх систем. Зазначено, що такий науковий формат вищої освіти є духовним надбанням мудрості. Оскільки духовне осмислення гуманістичних ідей в життєвій мудрості як пошук нових методологічних основ у вищій освіті України значною мірою здатне розв'язати соціальні конфлікти, що виникають в результаті протиборства цивілізацій.

З'ясовано доцільність доповнити осмислення мудрого самозбереження культурного і цивілізаційного потенціалу, що долає соціальні деструкції ціннісно-смісловим форматом вищої освіти України, наповненим гуманістичними ідеями, що створюють дієвий аксіологічний проект. Цей проект зберігає ціннісні пріоритети та норми, що регулюють відтворення та духовний розвиток соціуму.

П'ятий розділ – «Пріоритетні настанови мудрості в постсучасності: український аспект епохи глобалізації» – присвячений смисложиттєвим настановам мудрості в сучасну епоху глобалізації.

У підрозділі 5.1. «Екологічне та фінансово-економічне усвідомлення світоглядної кризи в феноменології мудрості» розкрито рівень усвідомлення екологічного імперативу виживання людства в силу локальних та глобальних загроз: це забруднення природного середовища, вичерпності природних ресурсів, соціальних та етнічних конфліктів. При цьому, усвідомлення екологічного імперативу в контексті інших глобальних небезпек зростало у світовій науковій та громадській думці впродовж останніх десятиріч.

Рекомендовано, що для глобальної стратегії виживання національні та міжнародні інститути та установи повинні привести екологічне законодавство кожної країни у відповідність до встановлених стандартів, що включають проведення екологічних експертиз, поширення системи екологічного моніторингу, відновлення природних об'єктів. Для цього необхідно вивчати різні явища синергізму у формуванні нової екологічно спрямованої моралі, яка вироблена християнською традицією, європейським гуманізмом, буддизмом та іншими духовними традиціями людства. Запропоновано змінити ключову парадигму діяльності та свідомості людства, оскільки виробниче безкультур'я виливається в екологічну проблему, кризові та катастрофічні явища. Лише

культура в річищі мудрості збагачує народ національними і загальнолюдськими цінностями, виховує ділові та морально-етичні якості.

Вказано, що саме організоване суспільство розумного порядку не допускає поляризації бідності та багатства, а формує стабільність і суспільну впевненість. Встановлено, що таке суспільство вибудовує духовний каркас мудрості на підставі історичної пам'яті, традицій, звичаїв українського народу, помножених на інноваційний досвід сучасної глобалізації.

Засвідчено, що фінансові кризи не є новим явищем для світової економіки, оскільки, на відміну від інших повоєнних криз, сучасна фінансова криза розпочалась на ринках розвинутих країн, які традиційно вважались генеративом світового господарства.

Помічено, що за обставин глобалізованих фінансових ринків криза фінансового сектора негативно впливає на систему економіки, оскільки банки та фінансові компанії є артеріальною магістраллю в національному господарстві, від ефективного функціонування якої залежить економічне здоров'я країни як складової духовного капіталу мудрості в постсучасності. Означена криза призвела до того, що найрозвинутіша частина світового господарства увійшла в економічну рецесію, яка означає суттєвий спад економічної активності, здатної потенційно перейти в стан депресійного духу часу (тривалий період абсолютного скорочення обсягів виробництва, зменшення міжнародної торгівлі, зростання безробіття).

Стверджено, що глобальне суспільство ризику постає визнанням загроз самознищення людства за умов, зокрема, інфляції, що виникає в результаті зміни витрат і пропозицій на ринку.

У цій частині роботи встановлено, що значним аспектом системи духовного капіталу постсучасної легітимації у протиборстві із глобальною фінансовою кризою є формування мудрої особистості, обумовленої ціннісно-смісловими універсаліями її духовного капіталу: виховання, честі, гідності, моралі, інтелекту тощо.

У підрозділі 5.2. «Феномен мудрості як духовний спосіб здійснення життєздатності сучасного суспільства» на основі аналізу соціокультурних моделей мудрості визначено інтелектуалізм як істотне підґрунтя емоційно-сміслових людських уподобань. В цьому сенсі саме соціальна філософія конструює духовний світ сучасної людини як інтелектуальної культури. Зазначено, що в сучасних інтелектуальних практиках існують різні погляди на природу нігілізму, при цьому оцінка нігілізму коливається від негативної до оптимістичної, в якій безперечним злом вважається тільки нігілізм практичних життєвих настанов, перманентним наслідком чого визнається бездуховність, аморальність, а в політичному житті – анархізм, тероризм і тоталітаризм.

Підкреслено, що в інтелектуальній аргументації німецького дослідника Р. Льовенталя інтерпретує граничний прояв нігілізму, а саме – німецького тоталітаризму у 1933–1945 роках, що є історичним свідченням потужного зрушення в Європі. При цьому позначено західноєвропейську цивілізацію, що містить унікальний у всесвітній історії синтез цінностей, зміст яких відноситься, з одного боку, до іудео-християнського пророчного месіанізму, а з

іншого – до греко-римської античності. До цієї західноєвропейської культурної синтези входять, зокрема, віра як неповторна цінність особистості в правничому вирішенні конфліктів між індивідуальною волею і суспільною необхідністю, що є розповсюдженням європейського способу життя. У цьому плані автор вбачає інтелектуальні практики як інтегральну форму особистісної інтерпретації, що здійснюється на рівні індивідуальної ідентичності, згідно якої мудрість конструюється в духовному арсеналі морально-етичної площини. Саме такий дух часу і обумовлює визнання життєвих імперативів мудрості, оскільки посилення соціальної динаміки в добу глобальних трансформацій породжує мобілістичне мислення, феноменологічними інструментами якого є метафори. Обґрунтовано, що феноменологія – це сенс людського буття, що не заданий ззовні, а коріниться в розуміючому ставленні людини до самої себе і до сприймаючого нею світу, що надає аналізу феноменів людського життя та виявляє чисельні смислові шари різних концептів. Це розкриває різноплановість не тільки контекстів, в яких концепти можуть бути задіяні, але і суттєву неможливість звести їх різні значення до єдиного цілого.

Виявлено шляхетну конституцію українства як духовної основи мудрості, що дозволяє творчо і гуманно підходити до будь-яких інновацій. Встановлено, що в найближчому майбутньому вирішальним фактором успішного розвитку будь-якої країни буде належний рівень освіченості громадян. Для цього, зокрема в українстві, повинна створюватись нова освітня парадигма, що потребує зміни корінних підходів до підготовки інтелектуальних суб'єктів, спрямування навчально-виховного процесу на розвиток у суб'єкта критичного мислення та творчих здібностей, на формування особистих якостей щодо визначення належного місця в майбутньому. Така національно-патріотична свідомість мудрих людей є взірцем шляхетної конституції українства. Доведено, що саме духовно-культурна ідентифікація виховує національно свідому еліту як збереження та відродження української мови, взаєморозуміння і взаємоповага особистостей і народів, що населяють Україну, культурно-історичне успадкування та історична пам'ять, виховання українського національно-патріотичного характеру як незалежно конструктивно мислячого і здатного до саморозвитку інтелектуала.

Підрозділ 5.3. «Гуманні акти мудрості українства в сучасних міжнародних відносинах: прогнози на майбутнє» присвячений сучасному гуманізму як інтеграційному механізму для формування нової філософської парадигми XXI століття. Виокремлено три цивілізаційних види гуманізму – соціальний, релігійний, ліберальний. Саме теоретичний вимір гуманізму – одна з форм світогляду, в основі якої встановлюються діалоговий режим і смислова рівновага між основними організаціями людини. Фундаментальні зміни, що відбуваються в сучасному інформаційному соціумі, потребують уваги до проблеми формування українства. У цьому змісті зазначено волонтаризм як природну сутність українства, оскільки під впливом глобальних процесів культурного рівня дедалі актуальними постають феноменологічні підходи щодо мудрості українства. Адже, чим потужніша загальна культура в соціумі, тим ефективніше діють цивілізаційні, соціальні в своїй основі цінності.

Обумовлено, що важливого значення набуває суспільна риторика як інновація української мови внаслідок семантичних перетворень, зокрема – переосмислення людської діяльності. Цей гуманний процес риторики для мудрості українства спричинений переважно тим, що лексичне значення більшості слів має складну семантичну структуру, що істотно для окремих регіонів України. Отже, специфічно-побудована лексика характерна для певної історичної доби, тієї чи іншої соціальної групи, має особливий колорит історичного минулого як спроби усвідомлення особистістю ідентичності – глобальної, національної, територіальної, родової тощо.

Стверджено, що в сучасний період нанотехнологій набуває подальшого розвитку така молода гуманна сфера науки як «Інтелектуалознавство», оскільки сама природа здатна відтворювати на атомно-молекулярному рівнях (структурах) нові типи неживої матерії, нові геноми, новий вигляд трансгенних живих істот як досконалих форм людського життя.

Простежено, що людина з відчуттям глобальних негативних наслідків вступає в нову еру соціальних зв'язків, для якої характерний феноменологічний підхід мудрості українства як світоглядне переосмислення універсальї життєвого світу. При цьому, сучасна платформа гуманізму, в основі якої сила мудрості українства, повинна здійснюватись саме інноваційним суспільством знань в межах діапазону: інновації – традиції, модифікації – можливості.

Автором прогнозовано сучасну українську геополітичну стратегію миру і злагоди як передбачуваність світових процесів, розбудова дипломатичних відносин з іншими країнами на засадах рівноправності, взаємоповаги та невтручання у внутрішні справи. Така стратегія духовного розвитку постсучасності потребує обґрунтування ціннісних пріоритетів виховання, тому звернення до толерантності як важливої матриці в феноменології мудрості пов'язане із прогнозуванням і подальшою модернізацією життя соціуму. З'ясовано, що ідеї толерантності мислителя Джона Понета сформувались як продукт синтезу гуманістичних і реформаційних ідей, оскільки душа людини вільна і в ній закладений дійсний закон, що виконує гідну місію.

Передбачено, що створення науково обґрунтованої геостратегії, одним із основних принципів якої для українства є принцип полімагістральності, в недалекому майбутньому знайде свій шлях як конструктивна модель глобальної консолідації в системі ризикових процесів, вибору та оптимізації ефективно діючих стратегічних рішень, при цьому виокремлено домінуючий вектор у стратегічному партнерстві, оскільки багатовекторність уможливорює зростання кількості першочергових завдань за різними напрямками і рівнями міжнародного співробітництва.

Стверджено, що згідно із суспільними формами свідомості українства у процесі міжнародної ідентифікації пріоритетним може бути орієнтаційний аспект як поєднання геополітичних уподобань, ціннісних мотивацій, так і етносоціальних витоків і напрямків міжнародного розвитку в глобальному контексті, а також національні інтереси країни; при цьому враховано регіональні фактори безпеки та співробітництва.

Доведено, що у XXI столітті українство повинно здійснювати інтелектуальний прогрес до нового мислення завдяки свідомості національної еліти як визначального характеру в структурній організації духовного капіталу мудрості.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі було проведено соціально-філософське дослідження феноменології мудрості в системі духовного капіталу постсучасності, що надає можливість визначити філософію різних часів і народів як пошуку одвічного таїнства мудрості. Це відбувається в наступному:

1. Специфіка феноменології мудрості полягає в сукупній матриці духовного капіталу як феноменів життєвого світу. Це означає, що феноменологія як система методологічного знання базується, насамперед, на онтологічній та гносеологічних основах, включаючи досвід соціоантропологічного підходу у вивченні духовних феноменів. В інтегрально-аналітичному вимірі мудрості дискурсивно простежується постнекласичне інтелектуалознавство, що розширює філософсько-світоглядний, соціокультурний, психологічний спектр індивідуальної перспективи особистості, оскільки сам термін «інтелектуалознавство» в класичній та некласичній парадигмах наук не осмислювався в усій розмаїтості, закладеної в його «-знавстві».

2. Зазначено, що міфу притаманна антропоморфізація як невиокремленість людиною себе з природи, ототожнення себе з природою. Це відбувається завдяки соціалізації людського в людині. При цьому сформована ідея трансцендентного в контексті духовного капіталу мудрості з огляду вчень Стародавнього Сходу (анонімна надсвідомість) та богословської традиції (Одкровення для християнства), що виокремлює релігійне від історико-конфесійного, від соціального буття суспільства. Виявлена благодійність як основа мудрості, в яких практики західної філантропії беруть свої витoki в етичних цінностях античності та раннього християнства (як «любов до людства»).

3. Використано епістемологію як історично мінливу сукупність знання, що визначає можливості формування і розвитку свідомості, мови та культури в конкретно-історичний період. За цих обставин парадигмою наукових знань у феноменології мудрості є теоретичні стандарти, ціннісні критерії та світоглядні настанови шляхетної конституції особистості, що набуває істинного знання необхідними гранями власного творчого доробку. При цьому знання є духовною силою мудрості в активній праці інтелекту як систематизації результатів пізнавальної діяльності. Визначено концепцію істини як об'єктивації абстрактно-конкретної конструкції духовними інструментами в життєвих імперативах мудрості, що є якісною характеристикою людських інтелектуальних побудов.

4. Стверджено, що парадигмальна система ціннісних орієнтирів у форматі духовного капіталу є запорукою мудрого самозбереження. Зокрема, встановлено, що сучасні процеси демократизації нашого суспільства, формування в Україні нової системи соціальних відносин, нового суспільного

ідеалу актуалізують необхідність мудрого переосмислення сутності і ролі ідеології, в якому цінність є джерелом протиріч та соціальної напруги як об'єктивного існування протилежності думок.

5. З'ясовано легітимність повсякденної культури в соціалізації як інституалізованої форми відтворення духовного капіталу мудрості, що витікає з логіки наукового пошуку, оскільки будь-які прояви людської діяльності в конкретному соціумі представляють культуру як соціального, так і релігійного характеру. Визначено церкву як соціальний інститут духовної безпеки, що потребує етноконфесійної специфіки релігії в Україні. Акцентовано, що українське православ'я хоча й зберігає за собою провідні традиційні позиції серед інших конфесій, однак його очевидний і латентний вплив на громадську думку має протиріччя суспільства. Враховано християнське розуміння совісті в нормативно-правовому просторі, в якому розглядається проблема розмаїття течій неорелігійного фанатизму як підґрунтя для масової євангелізації населення з метою популяризації гностикоокультурних теорій та створення таємничих містичних товариств. При цьому, констатовано суспільну риторику як генеративний ресурс мовної свідомості у феноменології мудрості, що є способом вираження Духу. Обґрунтовано, що в концептуальному аналізі національної ідеї ідейний пріоритет у духовному арсеналі мудрості є рефлексивним опосередкуванням між суб'єктом та дійсністю, який детермінує невичерпний креативно-евристичний потенціал творчої особистості.

6. Окреслено освіту, науку та виховання як систему знань у сучасному безпекотворенні та провідний чинник суспільного прогресу і розвитку цивілізації, що трансформує соціальний досвід й володіє цінностями світової культури. Визначено важливі імперативи духовної безпеки у сучасному освітньому просторі, що містять: інтелектуальний конструктив, критичне мислення, відповідальність, почуття гідності, патріотизм, багатовимірну компетентність та риторичну майстерність, оскільки соціокультурна обумовленість духовної безпеки полягає в її потребах та інтересах.

7. Доведено, що основні перспективи розвитку гуманістичних ідей вищої освіти як духовне осмислення в життєвій мудрості, є варіаціями утвердження та реалізації інтелектуалознавства як соціального феномену, що базується на розумних засадах дійсного раціоналізму в системі гуманних намірів людського інтелекту. Акцентовано увагу на те, що гуманістичні ідеї формуються у сучасній комунікації, в якій інформація здобуває власного семіотичного виразу як семантична модель використання цифрового принципу кодифікації інформації, що є прерогативою діяльності спецслужб.

8. З'ясовано, що глобалізм та усвідомлення екологічного імперативу в феноменології мудрості є проголошенням стратегії виживання людства, в якому необхідно змінити мотиваційні орієнтації суб'єктів за допомогою екологічного законодавства, а саме: стандартів, що включають у собі певну політику держави з охорони довкілля. При цьому засвідчено, що глобальна фінансово-економічна криза вимагає світоглядних рішень, зокрема, від центробанків та урядів, міжнародних фінансових інституцій тощо. Визначено наявність ринкової орієнтації як прагнення до автентичного існування,

наближення до своєї дійсної природи. Стверджено, що завдяки вольовому характеру, помноженому на природний талантизм, людина досягає дійсної (справжньої, істинної) ідентичності, в якому глобальне суспільство ризику постає визнанням загроз самознищення людства. У цьому зв'язку обумовлено кризу легітимізації національно-державної політики та позбавлення держав легітимної влади стосовно інших суб'єктів глобального соціального та економічного простору, в яких основними чинниками глобального суспільства ризику є інфляція, що виникає в результаті зміни витрат і пропозицій на ринку.

9. Доведено, що життєздатність сучасного суспільства як духовно-ціннісний спосіб здійснення мудрості проявляється:

- у мудрих пошуках джерел творчої інноваційних ідей українства як духовна мобільність;

- в гуманізмі як волюнтаристському способі життя та рухомого самопізнання;

- в українській геополітичній стратегії миру і злагоди, що будується на толерантності, виваженості, поміркованості.

10. Прогнозовано, що в XXI столітті українство повинно здійснювати прогрес до нового типу соціальних зв'язків, при цьому, акцент автор робить не лише на нанотехнології, а на ноотехнології, оскільки постіндустріальне суспільство поступово вичерпує природні ресурси. Тому результати дисертаційного дослідження відкривають перспективу їх практичного використання, а також подальших теоретичних розробок духовного капіталу феноменології мудрості. Соціально-філософська концептуалізація феноменології мудрості в системі духовного капіталу постсучасності та методологія інтерпретативного аналізу дозволяють проводити соціальну, політичну та соціокультурну аналітику та діагностику актуальних духовних явищ у сучасному світовому процесі, а також розробляти освітні проекти в Україні, які орієнтовані на духовний розвиток сучасної особистості, держави та суспільства.

Основні положення дисертаційної роботи викладені у таких публікаціях автора:

Монографія:

1. Лісовський П.М. Феноменологія мудрості: духовні пріоритети та імперативи (соціально-філософський контекст): монографія / П.М. Лісовський. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – 351 с.

Статті у фахових наукових виданнях України:

2. Лісовський П. М. Геній як критерій творчої істини в структурному змісті духовного капіталу / П.М. Лісовський // Мультиверсум : Філософський альманах / Гол. ред. Лях В.В. – К., 2010. – Вип. 6 (94). – С. 66–76.

3. Лісовський П. М. Комунікативна опосередкованість духовного капіталу: риторичні контексти / П.М. Лісовський // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка : Зб. наук. праць. – К. : ІВЦ «Політехніка», 2010. – № 1 (28). – С. 33–41.

4. Петро Лісовський. Духовний капітал як філософська рефлексія в сучасній освіті України / Лісовський Петро // Філософія освіти : наук. часопис : Ін-т вищої освіти АПН України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова, Укр. академія політ. наук. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – № 1-2 (9) – С. 210–219.

5. Лісовський П. М. Сучасний формат духовного капіталу: синергетика як нова освітня парадигма / П.М. Лісовський // Збірник наукових праць Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії. – К. : Українське агентство інформації та друку «Рада», 2011. – Т. XXVIII. – С. 116–121.

6. Лісовський П. М. Філософія глобалізму як усвідомлення екологічного імперативу в речіщі духовного капіталу / П.М. Лісовський // Мультиверсум : Філософський альманах / Гол. ред. Лях В.В. – К., 2011. – Вип. 9 (107). – С. 101–111.

7. Лісовський П. М. Час і простір як апріорні форми людського пізнання в структурній організації духовного капіталу / П.М. Лісовський // Мультиверсум : Філософський альманах / Гол. ред. Лях В.В. – К., 2011. – Вип. 10 (108). – С. 143–152.

8. Лісовський П. М. Концептуальні підходи до розробки української національної ідеї / П.М. Лісовський // Українознавчий альманах. Випуск 8. – К., 2012. – С. 221–223.

9. Лісовський П. М. Філософська інтерпретація творчості як імператив соціокультурного осмислення духовного капіталу особистості / П.М. Лісовський // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Випуск 61. – 2012. – С. 7–9.

10. Лісовський П. М. Філософська інтерпретація творчої особистості як формула успіху соціальної мобільності / П.М. Лісовський // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: збірник наукових праць. – Випуск 14. Частина III. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – Вип. 14. – С. 28–37.

11. Лісовський П. М. Смісложиттєві настанови мудрості як духовне опертя особистості // Мультиверсум. – К., 2013. – Вип.1 (119). – С. 73–81.

12. Лісовський П. М. Гуманізм як волонтаристська природа мудрості українства / П.М. Лісовський // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – Випуск 30 (43). – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – С. 119–126.

13. Лісовський Петро. Парадигмальна система ціннісних орієнтирів у форматі духовного капіталу як запорука мудрого самозбереження / Петро Лісовський // Гілея: науковий вісник : Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2013. – Випуск 75 (№ 8). – С. 245–248.

14. Лісовський П. М. Гносеологічні алгоритми освіти, науки та виховання як система знань в структурі духовного капіталу / П.М. Лісовський // Гілея: науковий вісник : Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2013. – Випуск 71 (№ 4). – С. 681–686.

15. Лісовський П. М. Глобальна фінансова криза як депресійний дух часу у сучасному спекулятивному капіталі / П.М. Лісовський // Гілея : науковий вісник : Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2013. – Випуск 69 (№ 2). – С. 423–427.

16. Лісовський П. М. Ідейний пріоритет у соціальному поступі духовного арсеналу / П.М. Лісовський // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : [зб. наукових праць] / ред. рада : В.П. Андрущенко (голова). – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – Вип. 29 (42). – С. 299–304.

17. Лісовський П. М. Мудрість як ефірна субстанція духовного ресурсу в сучасному соціумі // Мультиверсум. – К., 2013. – Вип.8 (126). – С. 62–73.

18. Лісовський П. М. Феномен Біблії як рефлексія духовного капіталу в суспільному бутті / П.М. Лісовський // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». – № 1093. – Випуск 49. – 2014. – Харків: ХНУ – С. 96–102.

19. Лісовський П. М. Перспективи розвитку гуманістичних ідей вищої освіти як духовного осмислення в життєвій мудрості / П.М. Лісовський // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип. 5, Том I (52) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2014. – С.465–473.

20. Лісовський П. М. Соціокультурний концепт системи духовної безпеки у сучасному освітньому просторі / П.М. Лісовський // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Випуск 5 (77), 2014. – С. 8–13.

21. Лісовський П. М. Біосоціальний еволюціонізм духовного капіталу (соціально-філософський аспект) / П.М. Лісовський // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. – № 1116. Серія «Філософія. Філософія перипетії». – 2014. – С. 121–129.

22. Лісовський П. М. Життєздатність інтелектуалізму як духовно-ціннісний спосіб здійснення мудрості / П.М. Лісовський // Мультиверсум. – К., 2014. – Вип. 4–5 (132–133). – С. 60–68.

23. Лісовський П. М. Філософський аналіз суб'єкта влади як основи духовної природи капіталу / П.М. Лісовський // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 2 до Вип. 35. Том II (14): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – К.: Гнозис, 2015. – С.174–180.

Статті в іноземних наукових виданнях та виданнях, що включені до міжнародних науково-метричних баз:

24. Лисовский П. Н. Доминантная парадигма мудрости в философско-исторической общности духа белорусско-украинской народности / П.Н. Лисовский // Социально-психологические проблемы современного общества и человека: пути решения : Сборник научных статей / сост. :

Г.А. Качан, С.Д. Матюшкова ; под науч. ред. А.П. Орловой ; отв. за выпуск С.А. Моторов. – Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2013. – Т. 14.– С. 43–47.

25. Лисовский П. Н. Социальный конфликт как объект философско-методологического исследования / П.Н. Лисовский // Ученые записки УО ВГУ им. П.М. Машерова, 2014. – Т.17. – С.128–133.

26. Лисовский П.Н. Философия риска в феноменальных рецепциях мудрости / П.Н. Лисовский // Известия Гомельского государственного университета имени Ф. Скорины. – Гомель: ГСУ имени Ф. Скорины, 2016. – № 1 (94). – С. 128–131.

27. Лісовський П.М. Мудрість як феноменологічна якість людської діяльності в контексті української філософії / П.М. Лісовський // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 105 (2). – С. 188–191.

Інші публікації за темою дисертації:

28. Лісовський П. М. Феномен шляхетної конституції особистості як модель соціальної інтеграції структуроутворюючих детермінантів духовного капіталу / П.М. Лісовський // Менеджмент. Випуск 14 : Збірник наукових праць / Головний редактор А.І. Кредісов. – К., 2011. – Вип. 14. – С. 212–217.

29. Лісовський П. М. Соціокультурна контекстуальність епістемологічної теорії науки в системі духовного капіталу / П.М. Лісовський // Світогляд – Філософія – Релігія. Випуск 2 : Збірник наукових праць / За заг. редакцією д-ра філос. наук, проф. І.П. Мозгового. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – С. 243–251.

30. Лісовський П. М. Теоретико-методологічні основи соціальної роботи: реалії та перспективи / П.М. Лісовський // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. Науково-методичний журнал. – К., 2013. – № 1–2. – С. 85–91.

31. Лісовський П. М. Духовні основи мобілістичного мислення в феноменології мудрості / П.М. Лісовський // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – Випуск 32 (45). – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – С. 203–209.

32. Лісовський П. М. Феномен ідеології як концептуальний вектор аксіологічної еволюції духовного капіталу / П.М. Лісовський // Бізнес та безпека: концептуальні засади та практичні аспекти: Зб. наук. праць круглого столу 15 грудня 2009 року, міжнародної науково-практичної конференції 21 квітня 2010 року та круглого столу 8 грудня 2010 року, Київ / Редкол. : О.І. Тимошенко (голова) та ін. – К. : Вид-во Європейського університету, 2010. – С. 158–167.

33. Лісовський П. М. Національна ідея в контексті духовної безпеки: стратегія інноваційних цінностей в еко-майбутньому / П.М. Лісовський // Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій : Збірник матеріалів Третьої Міжнародної наукової конференції для студентів, аспірантів, науковців. – Суми: СОІПО. – Т. 1, 2010. – С. 62–65.

34. Лісовський П. М. Феномен Кохання як геніальне почуття прекрасного у духовному капіталі особистості / П.М. Лісовський // Традиція і культура. Прекрасне у духовному потенціалі людства. Частина 2 : Матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Київ, 11–12 червня 2010 р.). – К. – 2010. – Ч. 2. – С. 1–5.

35. Лісовський П. М. Якість освіти як формування професіоналізму майбутніх фахівців: перспективи інтелектуального капіталу для України / П.М. Лісовський // Сучасна парадигма формування професіоналізму майбутніх фахівців: зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 20–21 квітня 2011р. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний ун-т імені Григорія Сковороди» [наук. ред. В.П. Коцур, Д.С. Мазоха]. – К. : Міленіум, 2011. – С. 18–20.

36. Лісовський П. М. Духовний капітал людини як превентивний імператив щодо конфліктів у глобалізованому світі / П.М. Лісовський // Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій : Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів, науковців. – Суми: Видавничо-виробниче підприємство «Мрія» ТОВ, 2011. – Т. 1. – С. 27–30.

37. Лісовський П. М. Філософія шляхетної конституції особистості: виховання інтелігентності соціальних працівників / П.М. Лісовський // Соціальна робота на межі тисячоліть: концепції, технології, стратегії : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 29 квітня 2011 р. / Укл. А.О. Ярошенко, Т.О. Голубенко. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – С. 3–6.

38. Лісовський П. М. Толерантність як філософська матриця в контексті духовного капіталу / П.М. Лісовський // Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності : III Міжнародна науково-теоретична конференція (19–20 травня 2011 року) : зб. матеріалів / за заг. ред. Сауха П.Ю. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – С. 138–140.

39. Лісовський П. М. Особливість ефективно діючих констант культури в системі духовного капіталу українського суспільства / П.М. Лісовський // Україна у стані перманентного вибору: духовно-культурні, соціально-економічні та політико-правові стратегії : Матеріали X ювілейної науково-практичної конференції. – К. : Національна академія управління, 2011. – С.90–92.

40. Лісовський П. М. Толерантність як духовний пріоритет феноменології мудрості в сучасну добу глобалізму / П.М. Лісовський // Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку. Випуск 5 : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Новітні освітні технології в контексті сучасних глобалізаційних та інтеграційних процесів» (м. Київ, МАУП, 10 жовтня 2012 р.). – К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2013. – Вип. 5 – С. 76–77.

41. Лісовський П. М. Антропоморфізація міфу в феноменології мудрості / П.М. Лісовський // Особистість, суспільство, держава: розуміння, свободи і

відповідальності : Матеріали XII науково-практичної конференції. – К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2012. – С. 83–85.

42. Лісовський П. М. Мудрі пошуки джерел творчо інноваційних ідей українства / П.М. Лісовський // Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій : Збірник матеріалів п'ятої Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів, науковців. – Суми, 2012. – С. 138–141.

43. Лісовський П. М. Проблема етнічності українства в європейську співдружність як простір громадянської суб'єктності (соціально-філософський конструктивізм мудрості) / П.М. Лісовський // Актуальні проблеми українознавства. Україна в контексті світової цивілізації: традиції і сучасність. Випуск 2 : [звед. зб. матер. наук.-практ. конф.]. : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції на базі кафедри українознавства (м. Київ, МАУП, 29 листопада 2012 р.) – К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2013. – Вип. 2. – С. 68–74.

44. Лісовський П. М. Духовний капітал мудрості як інноваційний розвиток особистості та суспільства / П.М. Лісовський // Варіації модерну та модернізації: український соціум в контексті глобальних процесів. Тези доповідей : матеріали між. нар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 28–29 листопада 2013р.) / Уклад. П.В. Кутуєв. – К. : «Талком», 2013. – С. 337–339.

45. Лісовський П. М. Мудрологія як філософський вимір: духовний потенціал людського персоналу / П.М. Лісовський // Евристичний потенціал мислення людини в інформаційному світі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 13 листопада 2013 р.) – К. : Інститут обдарованої дитини, 2013. – С. 85–91.

46. Лісовський П. М. Феноменологічна редукція духовного капіталу як сенсорно-розумовий акт у конструктивній моделі мудрості: філософсько-політичний аспект / П.М. Лісовський // Становлення і розвиток української державності. Випуск 9 : [зб. наук. пр.] : Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Україна як геополітична реальність: політика, економіка, право, духовність» (м. Київ, МАУП, 21 березня 2013 р.) / редкол. : А.М. Подоляка (голова) [та ін.]. – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2013. – Вип. 2. – С. 68–74.

47. Лисовский П. Н. Мудрология как философия духа личности в современном обществе: ценностные критерии и наставления / П.Н. Лисовский // Гендер и проблемы коммуникативного поведения: сб. материалов пятой междунар. науч. конф. – Новополюцк : ПГУ, 2013. – С.73–76.

48. Лісовський П. М. Знання як детермінуюча інтелектуальна сила в проєкції духовного капіталу України / П.М. Лісовський // Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій: Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів, науковців. – Суми : РВВ СОППО, СВС Панасенко І.М., 2013. – С. 135–139.

49. Лисовский П. Н. Мудрость как континуум духовной безопасности в противодействии международному терроризму // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Правова держава: досвід,

можливості, механізми формування в сучасній Україні (24 квітня 2014 р.) – К. : МАУП, 2014. – С. 34–37.

50. Лісовський П. М. Освіта та наука як ціннісно-смысловий формат мудрості / П.М. Лісовський // Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] / МАУП. – К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2014. – С. 302–303.

51. Лісовський П. М. Духовний вимір розвитку бізнесу в умовах глобалізаційних змін / П.М. Лісовський // Становлення і розвиток української державності. Випуск 13 : [зб. наук. пр.] : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Управління бізнесом в умовах глобальної нестабільності» (м. Київ, МАУП, 21 березня 2015 р.) / редкол. : А.М. Подоляка (голова) [та ін.]. – К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2015. – С. 113–115.

52. Лісовський П. М. Апроксимаційний дух мудрості українства в контексті геоінформаційної безпеки / П.М. Лісовський // наукове видання : Актуальні дослідження суспільних наук : Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 14–15 травня 2015 р.). – К., 2015. – С. 52–56.

53. Лісовський П. М. Рецептори мудрості як запобігання світовим цивілізаційним конфліктам / П.М. Лісовський // Модернізація соціогуманітарного простору : історичний досвід, виклики та перспективи : Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю (Житомир-Вінниця 14–15 травня 2015 р.) : збірка матеріалів. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С. 199–200.

54. Лисовский П. Н. Интеллектуаловедение как информационная система духовных координат мудрости / П.Н. Лисовский // Материалы II Международной научно-практической заочной конференции «Научные поиски: актуальные проблемы теории и практики» (Київ, 29 апреля 2015 г.). – С. 47–50.

55. Лисовский П. Н. Философские вопросы мудрого сознания: о проблемах и противоречиях прогресса в современном мире / П.Н. Лисовский // Актуальные проблемы международных отношений и дипломатии (1918 г. – начало XXI в.). Материалы II Международной научно-практической конференции (г. Витебск, 23–24 апреля 2015 г.). – Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2015. – С. 52–57.

56. Lisovsky P. M. Personology as a social partnership imperative of wisdom in postmodern society / P.M.Lisovsky // Materialy XI Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Naukowa przestrzen Europy – 2015». – Volume 18. Psychologia i socjologia. – Przemysl: Nauka i studia. – S. 62–68.

57. Лісовський П. М. Дух мудрості у світовій цивілізації людства / П.М. Лісовський // Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє : результати одинадцятої міжнародної конференції : збірник наукових праць (12 червня 2015 р.) / відп. ред. Приходько М.М., Тонких С.В. – Київ : Видавництво «Аграр Медіа Груп», 2015. – С. 56–60.

58. Лісовський П. М. Проблема цивілізацій як концентричного кола мудрості в міжнародних відносинах / П.М. Лісовський // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Модернізація України: проблеми та технології успішності (питання економіки права, соціології, освіти і культури)», 12 листопада 2015 р. / редкол.: А.М. Подоляка (голова) [та ін.]. – 2015. – С. 162–164.

АНОТАЦІЇ

Лісовський П.М. Феноменологія мудрості: духовний капітал постсучасності (соціально-філософський аналіз). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. – Київ, 2016.

У дисертаційному дослідженні представлено соціально-філософський аналіз феноменології мудрості в контексті духовного капіталу постсучасності, що презентує наукове визначення поняття «феноменологія мудрості» в смислотворчому горизонті життєвого світу та його зв'язку із людською діяльністю. Автором розроблено інтерпретативний концепт структурної моделі креативності творчої особистості, що містить у собі духовний капітал мудрості. Визначено в багатовимірному характері феноменології мудрості парадигмальну систему ціннісних орієнтирів, серед яких мовна свідомість є генеративним ресурсом в концептуальному аналізі національної ідеї. Виявлено, що в процесі сучасного розвитку суспільства освіта, наука та виховання є духовно діючими константами. У роботі акцентовано увагу на смисложиттєві настанови мудрості у сучасному безпекотворенні та перспективи розвитку гуманістичних ідей вищої освіти як духовного осмислення в життєвих імперативах. Доведено, що в світоглядних універсалиях глобальна фінансово-економічна криза має значне місце як деструктив та конструктив духу часу. Здійснено пошук можливостей превентивності шляхетної конституції українства. У роботі прогнозовано, що феномен мудрості як гуманістичний розвиток українства зберігає та примножує національну ідентичність завдяки архетипно-ментальній змістовності. Окреслено, що основою для рефлексивної дії у кожній сфері сучасності використовується префікс «пост» для змістовного визначення змін (перетворень, модернізацій) і проблематизацій, актуальних для феноменології мудрості в контексті духовного капіталу.

Підсумовано, що невичерпний ціннісний зміст нових інтелектуальних стратегій і технологій, які закладають передумови феноменальних змін у життєвих імперативах, є рушійним духом мудрості в новому етапі соціальних зв'язків.

Ключові слова: феноменологія, мудрість, духовний капітал, пріоритетна цінність, національна ідея, шляхетна особистість, гуманізм, українство, глобалізація, постсучасність.

Лисовский П.М. Феноменология мудрости: духовный капитал постсовременности (социально-философский анализ). – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени доктора философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова. – Киев, 2016.

В диссертационном исследовании представлено социально-философский анализ феноменологии мудрости в контексте духовного капитала

постсовременности, что представляет научное определение понятия «феноменология мудрости» в смыслообразующем горизонте жизненного мира и его связи с человеческой деятельностью. Использовано эпистемологию как исторически изменчивую совокупность знания, что определяет возможности формирования и развития сознания, языка и культуры в конкретно-исторический период. Определена концепция истины как объективации абстрактно-конкретной конструкции духовными инструментами в жизненных императивах мудрости, что является качественной характеристикой человеческих интеллектуальных построений. Выяснено легитимность повседневной культуры в социализации как институализированой формы воспроизведения духовного капитала мудрости, что вытекает из логики научного поиска, поскольку любые проявления человеческой деятельности в конкретном социуме представляют культуру как социального, так и религиозного характера. Автором разработаны интерпретативный концепт структурной модели креативности личности, которая включает в себя духовный капитал мудрости. Определено в многомерном характере феноменологии мудрости парадигмальную систему ценностных ориентиров в формате духовного капитала, среди которых языковое сознание является генеративным ресурсом в концептуальном анализе национальной идеи. Обосновано, что общественная риторика в духовном арсенале мудрости является рефлексивным опосредствованием между субъектом и действительностью, который детерминирует неисчерпаемый креативно-эвристический потенциал личности.

Выявлено, что в процессе современного развития общества образование, наука и воспитание являются духовно действующими константами. В работе акцентировано внимание на смысложизненные установки мудрости в духовной безопасности и перспективы развития гуманистических идей высшего образования как духовного осмысления в жизненных императивах. Отмечено, что фундаментальная наука должна объединяться с производством. Представляется, что обсуждение духовного капитала мудрости в постсовременности создает творческий выбор линии развития из множества альтернатив, выбора принятия необходимого решения. Для этого необходимы рефлексивно-критические и ценностные критерии человеческой самоидентификации как Истина, Разум, Добро и Красота в императиве гуманистической нравственности и всечеловеческой солидарности. При этом имеется ввиду вариативность и необратимый выбор, усиление различий и конструктивная роль хаоса, сложность, толерантность, целостность этой динамически устойчивой картины мира.

Доказано, что в мировоззренческих универсалиях глобальный финансово-экономический кризис имеет значительное место как деструктив и конструктив духа времени. Кроме того, осуществлен поиск возможностей превентивности благородной конституции украинства, в котором воспитание играет определенную роль. При этом гуманистическое развитие украинства сохраняет и приумножает национальную идентичность благодаря архетипно-ментальной содержательности. При этом, глобальное общество предстает динамично новой культурно-исторической реальностью как проявление постсовременности.

Определено, что основой для рефлексивного действия в каждой сфере современности используется префикс «пост» для содержательного определения изменений (преобразований, модернизаций) и проблематизаций, актуальных для феноменологии мудрости в контексте духовного капитала. Подведено, что неисчерпаемое содержание новых интеллектуальных стратегий и технологий, а также ценностных ориентаций, которые закладывают предпосылки феноменальных изменений в жизненных императивах, является генеративным духом мудрости в новом этапе социальных связей.

Ключевые слова: феноменология, мудрость, духовный капитал, приоритетная ценность, национальная идея, благородная личность, гуманизм, украинство, глобализация, постсовременность.

Lisovskyi P. M. Phenomenology of wisdom: spiritual capital of postmodernity (socio-philosophical analysis). – Manuscript.

The Thesis for a Degree of Doctor of Philosophy in Specialty 09.00.03 – Social Philosophy and Philosophy of History. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2016.

The thesis research is represented the socio-philosophical analysis of the phenomenology of wisdom in the context of the spiritual capital of postmodernity, which is the scientific definition of «phenomenology of wisdom» in the semantic horizon of the life of the world and its relationship with human activity. The author developed the concept of interpretative structural model of creative personality that includes spiritual capital of wisdom. It defined by the multidimensional character of the phenomenology of wisdom paradigmatic system of values in the spiritual capital of the format including linguistic consciousness is a generative resource in the conceptual analysis of the national idea. It was revealed that in the process of development of modern society a science and education are the spiritual force constants. The work also focused on the meaning of life wisdom in a modern setup of safety beings and prospects of development of humanistic ideas of higher education as a spiritual understanding in vital imperatives. It is proved that in philosophical universals of global financial and economic crisis has a significant place both destructive and constructive spirit of the times. Moreover, there's searched capabilities noble constitution precautionary of Ukrainian people in which education is the spiritual foundation of wisdom. The paper predicted that the phenomenon of wisdom as a humanistic development Ukrainian people preserves and develops their national identity through the archetypal mental-inclusiveness.

At the same time, global society presents a dynamic new cultural and historical reality as a manifestation of postmodernity.

Key words: phenomenology, wisdom, spiritual capital, the priority value, the national idea, a noble personality, humanism, Ukrainianism, globalization, postmodernity.